

Afgiftekantoor
Antwerpen X

Driemaandelijks
Nieuwsbrief voor
EPITAAF-leden

Nummer 6
januari 1990
3de jaargang

EPITAAF

vereniging voor funeraire archeologie

Woord vooraf

Geachte lezer,

Een nieuw jaar, een nieuw decennium, een nieuw fin-de-siècle zijn ingeluid. Voor Epitaaf begint een nieuw hoofdstuk, met een nieuwe Raad van Bestuur, een nieuwe layout voor onze Nieuwsbrief en veel nieuwe moed bij de werkzaamheden in het Centrum voor Funeraire Archeologie.

Een nieuw jaar ook met veel leden. Dat hopen wij althans. Wij nodigen U dan ook uit uw lidmaatschap voor 1990 te hernieuwen. De bijdrage bedraagt overigens nog steeds 450 BEF, net als de vorige jaren. Gelieve spoedig te storten d.m.v. bijgevoegd formulier.

Grafmonument van architect Charle-Albert (†1889) op de begraafplaats van Brussel te Evere.

Aktiviteiten

Woensdag 14 februari 1990, 20u :

Dia-voordracht **De grafgebruiken in de Brons- en IJzertijd**, door Luk Van Impe, in zaal Jan zonder Vrees, Paelinckbrug 10 te Antwerpen.

Zaterdag 24 februari 1990, 10u30 :

Geleide kennismaking met het **Gips-modellen & Moulage-atelier** van de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis te Brussel. Samenkomst in de hal, Kennedylaan (Jubelpark).

Woensdag 14 maart 1990, 20u :

Dia-voordracht **De grafgebruiken van de Romeinse overheersing tot de Merovingers**, door prof. André Van Doorselaer, in zaal Jan zonder Vrees, Paelinckbrug 10 te Antwerpen.

Zaterdag 24 maart 1990, 10u30 :

Initiatie in de **13de- en 14de-eeuwse grafsteencollectie van de Sint-Baafsabdij** (waaronder de grafplaat van Hubrecht van Eyck), door Jeanine Baldewijns, in de Sint-Baafsabdij (Museum voor Stenen Voorwerpen), Gandastraat 7, Gent.

Zaterdag 31 maart 1990, 9u30 :

Rondleiding op de **begraafplaats Schoonselhof** (84 ha park, wijsheid en rust), door de heer Patteet, aan de Krijgsbaan te Hoboken (Antwerpen).

Wij verzoeken U vriendelijk - zo mogelijk - op voorhand in te schrijven, door overschrijving op rekeningnummer 068-2039260-56 van Epitaaf, 1020 Brussel, met vermelding van datum, stad, activiteit en aantal personen.

Prijs : Leden 75 BEF / Niet-leden 150 BEF.

Let op ! De rondleiding op 31 maart in het Schoonselhof start om 9u30 i.p.v. om 10u30 zoals gebruikelijk. De rondleidingen vertrekken telkens aan de hoofdingang.

Hulde aan Charle-Albert

Op 27 november 1989 werd de honderdste verjaardag herdacht van het overlijden van Charle-Albert (16.07.1821 - 27.11.1889). Charle-Albert was architect, kunstschilder, decorateur en restaurateur van belangrijke historische monumenten in binnen- en buitenland. Zijn eigen woning, "Het Vlaams Huis" te

Watermaal-Bosvoorde, maakte hij tot pronkstuk van de Neo-Vlaamse-Renaissance-stijl. Op de plechtigheid was Epitaaf ruim vertegenwoordigd. Voorzitter Marcel Celis hield een toespraak over het belang van het grafmonument van Charle-Albert, waarvan de concessie sedert 1973 verlopen is.

Hasselt, het Oude Kerkhof

Aan de Kempische Steenweg te Hasselt ligt het "Oude Kerkhof" van deze stad, een vereenzaamde plek van verstilde schoonheid en nostalgie die opvallend contrasteert met de banale omgeving. Het is sinds 1930 buiten gebruik en verkeerde in zwaar verval tot Jules De Roye het ter hand nam en het als het ware vakkundig restaureerde. Achttien jaar lang nam hij de zorg op zich van een stuk verleden waar niemand zich om bekommerde en dat er nog steeds verlaten bijligt.

Gelukkig begrepen de stedelijke overheden dat een oude begraafplaats net zo goed een landschap of een monument is als een ander en dat dit stukje Hasselt niet mag verloren gaan. Aan restauratie wordt gedacht, m.a.w. geld wordt gezocht.

De op 13 oktober 1796 ingewijde dodenakker ligt niet ver uit het centrum en destijds nog net buiten de poorten, konform de nieuwe reglementen. Sibilla Harlis, 82, werd er op 16 oktober als eerste begraven en sindsdien werd er meer dan een eeuw Hasseltse geschiedenis gearhiveerd in steen en brons. Geschiedenis : naamloos en vergeten of anderszins een uitstalling van eerbiedwaardigheid en praal die zich ook laat lezen als een bankrekening of als politieke anekdote. Jeneverbusiness in grote mate + politieke en klerikale machtsuitoefening. Er rust zelfs een gewezen

minister van Binnenlandse Zaken, J.J. Thonissen, naar wie een der grote lanen werd genoemd. Hij droeg steek en sabel van 1884 tot 1887. De rivaliteit tussen de politieke partijen - van socialisme was er nog geen sprake - werd als het ware tot op het kerkhof in ere gehouden. En in arduin vereeuwigd. Gedoopten en andersdenkenden bleven decennia gescheiden door een inmiddels gesloopte muur, een Muur avant la lettre.

Maar onberoerd door dergelijke toestanden groeide de reputatie van en de devotie voor het "Heilig Paterke" Valentinus Paquay. Van verre kwamen gewetensbezwaarden bij hem in de biechtstoel hun gemoed uitstorten en neem maar aan dat de biechtvader evenzeer psycholoog als heilig was. Heiligen doen wonderen en wonderen bleven niet uit. Na zijn dood groeide de toeloop zozeer aan dat men Valentinus' gebeente naar een monumentale kapel in de stad overbracht, waar de devotie tot op heden blijft voortbestaan. Ook zijn praalgraf verhuisde en werd op het Oude Kerkhof vervangen door een kleiner monument waarop zijn dodenmasker aan een vervagend verleden herinnert.

Begraafplaatsen vormen zoveel als een plattegrond van de samenleving die ze onderhoudt en tonen zich vanzelfsprekend gevoelig voor de

veranderingen die er plaatsgrijpen. Hasselt boette heel wat in van zijn glorie en geldmiddelen met de teloorgang van de jeneverindustrie, maar ook de burgerlijke traditie om rang en status tot op het graf te etaleren maakte plaats voor een meer levenslustige manier om dit te doen. Bij dit alles en in weerwil van de latere versobering dankt onze tijd een flink deel van haar cultuurbezit aan de bluf der voorouders. De negentiende-eeuwse samenleving bestond alleszins uit scherper gekontourde geleidingen dan de huidige. Politici, industriëlen, militairen, de klerus, de academici beschreven als het ware concentrische banen rond dit ene begrip : aanzien. En dit vindt men vereeuwigd in steen op oude dodenakkers zoals die van Hasselt. Het monument der armen, het houten kruisje, staat symbool voor hun grotere vergankelijkheid.

Maar het was niet steeds bluf. Herinneren we aan de figuur van dr. Louis Jean Willems, die zijnertijds met de inzet van weinig meer dan zijn vernuft en zulks in een kleinsteeds milieu baanbrekend werk verrichtte op het stuk van de preventieve inenting tegen de longpest bij runderen. De jeneverstokers (op een bepaald ogenblik telde men er 25) kweekten ook nog runderen op grote en lukratieve schaal met de graanafval van de stook. In eigen land afgunstig miskend, daarbuiten alom geëerd, dit was het lot, men kan het raden, van een man die boven de middelmaat uitstak.

Ook Hasselt leverde soldaten (117 in aantal) aan Bonaparte. De broederschap kreeg een monument in de vorm van een spitse piramide met de inskriptie : " A la Mémoire des frères d'armes sous l'empire de Napoléon Ier". De Franse taal infiltreerde, zelfs in dit bescheiden stadje, het doen en laten van de burgerij. Waren de grafschriften doorgaans in het Nederlands, doodsbrieven en -prentjes voelden zich blijkbaar gediskrimineerd als ze niet in een zwierig Frans werden gezet en gedrukt.

Het Oude Kerkhof aan de Kempische steenweg te Hasselt, sinds 1930 buiten gebruik.

Het Oude Kerkhof bewaart nog tal van monumenten die deels in verval, deels in goede staat en verspreid over een vrij goed onderhouden terrein het bezoeken overwaard zijn. Eens weerspiegelden ze de belangrijkheid die de levende voor zijn omgeving had, maar de tijd ging er overheen en de stenen "getuigen" begonnen intussen aan hun eigen historie. Een eigen leven, kan je wel zeggen, van nostalgie en schoonheid. Je kijkt ernaar als naar een kunstwerk dat je ontroert zonder dat de betekenis ervan aan je wordt geopenbaard. Een gebeitelde naam kan zo veel betekenen en soms meer dan je vermoedt ... : Jozef Antoon Deplée wordt beschouwd als de uitvinder van het spekuilaas ! "Spéculation Deplée" heette de specialiteit die hij aan het "spekuleren" met verschillende recepten te danken had en niet ver van hem rust Pierre Vranccken, bij leven bedolven onder de titels : aartsbisschop, Romeinse Graaf, huisprelaat bij de Paus, Commandeur van de Keizerlijke Orde van de IJzeren kroon van Oostenrijk, noem maar op.

Wonderlijke gebruiken gingen de vergeethoek in : Hubert Istaz (1816-1883) werd om 5 uur in de ochtend begraven, anderen in het holst van de nacht. Michel Arnold Bamps (1793-1865) veruit het belangrijkste lid van een familie die decennia lang haar stempel drukte op de Hasseltse samenleving was tweemaal burgemeester van de stad en de bevolking dankt aan hem een hele reeks verbeteringen en modernisering van wat ze retourneerde met de oprichting van een tweede piramide op het Oude Kerkhof. De oudste grafmonumenten die men er aantreft, drie stenen kruisen aan weerszijden van de kapel, werden van het vroegere kerkhof rond de Sint-Quintinuskerk overgebracht. Het oudste dateert van 1610.

In 1864 was de begraafplaats aan uitbreiding toe. Het nieuwe deel rijst als een dekor van bomen en groen achter het oude op. De inplanting van een stuk natuur op die schaal is

veeleer een zeldzaamheid in dit land en verleent aan de plek haar hartveroverend uitzicht. De levende natuur doet de dood vergeten. Naast de doden herdenk je een generatie van mensen die met liefde bomen plantten in plaats van ze om te hakken. En bomen zijn het : bosbeuken, christusdoorn, zilverspar, es, treurwilg, wilde kers en nog meer. Bomen staan graven niet in de weg, maar hun wortels tillen de zerken wel op. Maar Hasselt heeft besloten de plek te redden.

Met dank aan dhr. Peter van Dun voor de inzage van zijn skriptie "Het Oude Kerkhof van Hasselt". Nog dit jaar zullen er rondleidingen op het Oude Kerkhof plaatsvinden. In een volgende nieuwsbrief meer daarover.

Wij herdenken

Op 4 januari het heengaan van **CONSTANT PERMEKE**, schilder, tekenaar, beeldhouwer (Antwerpen 31 juli 1886 - Oostende 4 januari 1952). Permeke behoorde tot de tweede Latemse School. Men rekent hem onder de allerbelangrijkste der Vlaamse Expressionisten, een eerbewijs dat hem alleszins toekomt in de ruimere kontekst van het universeel expressionisme. Hij schiep een mensentype dat materieel noch moreel loskomt van de aarde **waarop** en waarvan hij leeft en die er de mystiek, de lyriek en tevens de tragiek van ondergaat. Permekes "deformaties", zo vaak krachteloos nagebootst en herhaald, behoren niet zomaar tot de formele effecten van de stroming. Beoefend door Permeke geven ze, nadrukkelijker dan bij wie anders ook, uitdrukking aan de aardsgebonden natuur van de kunstenaar. Ook zijn beeldhouwwerken getuigen van die geaardheid. In Jabbeke bevindt zich het "Permeke Museum".
Begraafplaats Jabbeke

Op 24 januari **FELIX TIMMERMANS**, schrijver, tekenaar, schilder (Lier 5 juli 1886 - Lier 24 januari 1947). Timmermans is ongetwijfeld de opmerkelijkste figuur onder de Vlaamse schrijvers van zijn generatie. Zijn werk werd in 25 talen vertaald en verspreidde de geest en sfeer van het stadje Lier over de lezende wereld. Sfeer die het goeddeels aan de auteur te danken heeft en die zich zijn leven lang door de door beide Neten bevoelde streek liet begeesteren, en vooral door de bewoners, de kleine luiden, die in zijn romans meermaals de grootse allures aannamen die De Fé zelf kenmerken. Zijn gedichtenbundel "Adagio" is een meesterwerkje naast monumenten als "Pallieter", "De pastoor uit den Bloeyenden Wijngaerd" enz. Van hem worden bovendien naïef-ontroerende schilderwerkjes en tekeningen bewaard en die als het ware zijn geschreven oeuvre aanvullen en/of illustreren.

Begraafplaats Lier-Kloosterheide

Op 8 maart **PETER BENOIT**, komponist (Harelbeke 17 augustus 1834 - Antwerpen, 8 maart 1901). Als H. Conscience zijn volk leerde lezen, dan leerde P. Benoit het muziek beluisteren. De loopbaan van de musikus, die een jaar lang dirigent was te Parijs en in 1877 laureaat werd van de Rome-prijs, voltrok zich van langsom meer in dienst van het Vlaamse muziekleven met als resultaat de oprichting van het Antwerps Koninklijk Vlaams Conservatorium, tot dan toe eenvoudigweg de muziekschool van de Sinjorenstad. Heel wat van Benoits komposities werden gezet op teksten van Emanuel Hiel en zijn niet steeds vrij van bombast. Zijn "Rubenscantate" (1877) werd later nog vaak uitgevoerd. Genietbaarder is o.a. zijn romantisch-intimistische pianomuziek, waaronder de bekende, zeer mooie Derde Fantasie, opus 18.
Begraafplaats Schoonselhof, Antwerpen

Funeraire trips ...

De Funeraire trips naar Parijs en Londen blijken - gelet op de teleurstelling van de vele telaarcomers - een schot in de roos. Ondanks de drukke activiteit in ons Lakens toekomstig Centrum bieden wij U graag een nieuwe kans tot (her)ontdekking van enkele onder 's werelds meest vermaarde begraafplaatsen.

... naar Parijs

Naar PARIJS trekken we op zaterdag 21 april e.k. De traditiegetrouw knusse bus (met bar, video en toilet), vertrekt om 7 uur stipt vanuit de Epitaaf-zetel. Er is parkeergelegenheid op het Voorplein. Wie met de trein naar Brussel komt, kan worden opgehaald om 7u15 dichtbij de uitgang van het Zuidstation (plaats nader te bepalen).

Programma :

- 11 tot 12u : bezoek aan het dierenkerkhof van Asnières
- 12 tot 13u : lunch

14 tot 17u30 : geleid bezoek aan Père-Lachaise

18 tot 20u30 : vrij Omstreeks 24u terug te Brussel. Prijs : leden : 1.200 BEF; niet-leden : 1.350 BEF. Alle vervoer, bezoeken en gidsen inbegrepen.

In ons aller voordeel houden wij het aantal deelnemers beperkt. Schrijf dan ook nu al in door overschrijving op het rekeningnummer van Epitaaf.

RAAD VAN BESTUUR

Op 15 september 1989 vond de Statutaire Algemene Vergadering van Epitaaf vzw plaats. De vergadering koos een nieuwe Raad van Bestuur, die als volgt is samengesteld : Marcel Celis (voorzitter), Liesje Custermans (ondervoorzitter), Bert Bracke (sekretaris), Jos Vandenbreeden (penningmeester), Lode Declercq, Antoinette Huysmans, Petra Maclot, Pierre Nyssen, Karel Roelants, Luk Tack, Filip Tas, Linda Van Santvoort, Roland Verhees en Martine Wynants.

OPROEP

Lezers die documenten, foto's, voorwerpen en dergelijke in verband met funeraire archeologie aan onze vereniging wensen te schenken, worden bij voorbaat hartelijk bedankt. Dergelijke giften worden bovendien vermeld in onze mededelingen. Filip Tas coördineert de schenkingen. U gelieve telefonisch contact met hem op te nemen op volgend nummer : 03/239.16.32

... naar Londen

Naar LONDEN varen we het eerste of tweede week-end van juni (nog nader te bepalen), met vertrek op vrijdagmiddag en terugkeer op zondagavond.

Op het programma staan onveranderlijk Westminster Abbey, St. Paul's Cathedral, Highgate Cemetery enz... Hierover meer in de Nieuwsbrief van maart e.k.

EPITAAF vzw

O.-L.-Vrouwvoorplein 16
1020 Brussel

Jaarabonnement :

450 BEF door overschrijving op rekening 068-2039260-56 van Epitaaf met vermelding van naam, adres en jaartal.

Giften :

Giften voor het inrichten van een Museum voor Grafkunst en voor het restaureren van grafmonumenten zijn steeds welkom op rekening 000-0000004-04 van de Koning Boudewijntichting, met vermelding "Programma Bouwkundig Erfgoed" én specificering "Restauratie Salu" of "Restauratie Grafmonumenten". Indien U zou wensen dat uw gift voor de restauratie van een specifiek monument wordt aangewend, is voorafgaandelijk overleg noodzakelijk. Een attest voor fiscale aftrekbaarheid wordt binnen een termijn van dertig dagen na ontvangst van de gift aan de schenker opgezonden.

Vrijwilligers :

Vrienden, leden en niet-leden, die de handen uit de mouwen willen steken om mee te werken in het Centrum Salu te Laken, zijn meer dan welkom. Er is nog enorm veel werk te doen, deels specialistenwerk maar ook klusjes die door Jan en Alleman kunnen uitgevoerd worden. Wij vragen dringend hulp! Kandidaten worden verzocht een kaartje met hun naam en telefoonnummer te sturen naar de O.-L.-Vrouwvoorplein 16 te 1020 Brussel. Zij worden dan gekontakteerd om af te spreken wanneer er gewerkt wordt en wat er dan moet gedaan worden.

Redactie :

Bert Bracke, Karel Roelants, Filip Tas, Martine Wynants.

Met medewerking van Marcel Celis en Jos Vandenbreeden.

Deze nieuwsbrief werd gezet en gedrukt door Carto, 1210 Brussel.

V.U. Martine Wynants, O.-L.-Vrouwvoorplein 16, 1020 Brussel.